

Тема 7. Механізм зовнішньоекономічної

*Курс національної валюти зазвичай
падає разом з престижем держави.*

(Шарль Талейран)

Головний принцип моєї зовнішньої політики –

1. Міжнародні аспекти макроекономічної теорії.
2. Вплив зовнішньої торгівлі на обсяг національного виробництва.
3. Платіжний баланс. Структура і регулювання.
4. Валютний курс. Зв'язок між валютним курсом і платіжним балансом.

Література

- Макконнелл К., Брю С. Экономикс. – Т. 2, гл. 40.
- Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика. – Гл. 28. Приложение II.
- Семюелсон П., Нордгауз В. Макроекономіка. – К., 1995. – Розділ 9В, 18Б, 21А.
- Мэнкью Н.Г. Макроэкономика. – М., 1994. – Гл. 7.
- Манків Г.Н. Макроекономіка. – К., 2000. – Розділ 8.
- Панчишин С. Макроекономіка. – К., 2001. – Тема 6.3, 14.
- Базилевич В.Д., Баластрик Л.О. Макроекономіка: Опорний конспект лекцій. – К., 1997. – Тема 11.
- Савченко А.Г., Пухтаєвич Г.О., Тітьонко О.М. Макроекономіка. – К., 1999. – Гл. 10.
- Соболев В.М. Макроэкономика: Учебное пособие. – Харьков, 1997. – Глава 9.
- Макроэкономика / Под ред. Е.Б. Яковлевой. – СПб., 1997. – Гл. 9.
- Гальперин В.М., Гребенников П.И., Леусский А.И., Тарасевич Л.С.

Макроэкономика: Учебник. – 2-е изд. – СПб., 1997. – Гл. 12.

- Райхлин Э. Основы экономической теории. Макроэкономическая теория валового внутреннего продукта (кейнсианский подход). – М., 1997. – Гл. 5. – С. 209-219.
- Курс экономической теории / Под ред. М.Н.Чепурина, Е.А.Киселевой. – 4-е изд. – Киров, 2000. – Гл. 28.
- Сакс Дж., Ларрен Ф. Макроэкономика. Глобальный подход. – М., 1996. – Гл. 10, гл. 21.
- Киреев А. Международная экономика: В 2 ч. Ч. II. Международная макроэкономика. – М., 2000. – Гл. 2, 3, 4, 6.

Загальновідомо, що основними макроекономічними цілями уряду є економічне зростання, повна зайнятість, стабільність цін і зовнішньоекономічна рівновага (так званий “магічний чотирикутник”). Цілком логічно, що рівновага на зовнішньому ринку має доповнювати внутрішню макроекономічну рівновагу. Актуальність проблем, що пов’язані з зовнішньоекономічною політикою, посилюється у зв’язку з сучасними тенденціями світового розвитку.

1. Міжнародні аспекти макроекономічної теорії

Сучасна епоха характеризується все більшою інтернаціоналізацією економіки, поглибленням міжнародного поділу праці. Переваги поділу праці (в тому числі світового) доведені в економічній теорії А.Смітом (теорія абсолютних переваг), Д.Рікардо (теорія порівняльних переваг). В ХХ ст. спеціалізація країн на виробництві певних товарів і наданні послуг обґрунтовується найчастіше за допомогою теореми Хекшера-Оліна.

Доцільність міжнародної торгівлі доведена і на практиці, сьогодні вона стала абсолютною нормою економічного життя. В підручнику П.Семюелсона та В.Нордгауза наводиться цікава “карта торгівлі”, на якій країни світу зображені в масштабі, що відповідає їхній частці в світовій торгівлі (с. 439). Зверніть увагу, що країни з відкритою економікою є, як правило, доволі розвинутими.

В другій половині ХХ ст. можна виділити серед інших дві загальні тенденції економічного розвитку:

- глобалізація економіки (“інтернаціоналізація господарської діяльності”);
- відокремлення фінансового сектора і, як наслідок, зростання фінансової нестабільності.

Глобалізація економіки пов’язана в першу чергу із зростанням значення транснаціональних корпорацій. Існування ТНК і їхнє домінуюче положення на світових ринках стало іманентною рисою сьогодення. Вони нерідко переважають за потужністю і впливом національні економіки окремих країн, на території яких вони здійснюють господарську діяльність. Значною частиною населення планети глобалізація вважається чинником, що знижує їхній рівень життя і навіть є загрозою демократичним цінностям та національним інтересам власних країн.

Іншою тенденцією є автономізація фінансових потоків. Фінансовий сектор набуває самостійного значення, відокремлюється від світових ринків товарів і послуг. Навіть за самими скромними підрахунками загальна сума грошової маси, що обертается у світі, в сотні разів перевищує суму міжнародного товарообігу. Набуваючи самостійності, фінансові потоки перетворюються, за визначенням деяких економістів, у своєрідну “віртуальну економіку”. Це створює можливість проведення фінансових спекуляцій у всесвітньому масштабі і значно посилює нестабільність у світі.

Глобалізація економіки пов’язує країни світу в єдину систему. Проводячи економічну політику всередині країни, слід брати до уваги стан економіки (фазу економічного циклу) в країнах, що є основними торгівельними партнерами, особливості політики, яку проводять уряди цих країн. Взагалі ступінь впливу іноземного сектора на національну економіку може значно відрізнятись в залежності від ваги країни в світовому господарстві. Виходячи з цього, в економічній теорії використовують дві моделі:

- модель маленької країни, у випадку, коли економічна діяльність країни не впливає суттєво на стан світової економіки;
- модель двох країн, коли світове господарство обмежуєть-

ся двома країнами (експорт однієї є імпортом іншої).

Міжнародна взаємозалежність вносить суттєві корективи у фінансову та монетарну політику, тому має бути врахована в макроекономічній політиці держави. Таким чином, аналіз закритої національної економіки слід доповнити врахуванням іноземного сектора. Зовнішня торгівля, співвідношення експорту та імпорту значно впливає на основні макроекономічні показники – рівень виробництва, зайнятість, рівень цін.

Тож проводячи фінансову і грошово-кредитну політику, уряд має брати до уваги:

- обсяги зовнішньої торгівлі;
- стан платіжного балансу;

Таблиця 7.1

N	Y	C	S	I	G	NE ₁	AE = = C+I+G+NE ₁	NE ₂	AE = = C+I+G+NE ₂
12	200	190	-40	30	20	10	250	-10	230
14	225	205	-30	30	20	10	265	-10	245
16	250	220	-20	30	20	10	280	-10	260
18	275	235	-10	30	20	10	285	-10	275
20	300	250	0	30	20	10	310	-10	290
22	325	265	10	30	20	10	325	-10	305
24	350	280	20	30	20	10	340	-10	320
26	375	295	30	30	20	10	355	-10	335
28	400	310	40	30	20	10	370	-10	350

Коли чистий експорт є додатним (NE₁), тобто експорт перевищує імпорт, сукупні витрати зростають у порівнянні із закритою економікою, зростає рівноважний ВВП. Графічно це відбивається в зміщенні вгору лінії сукупних витрат. Від’ємний чистий експорт (NE₂), який має місце за умов перевищення імпорту над експортом, знижує сукупні витрати в порівнянні з їхньою величиною в закритій економіці, тож і рівноважний ВВП, відповідно, зменшується. На графіку лінія сукупних витрат зміщується до-

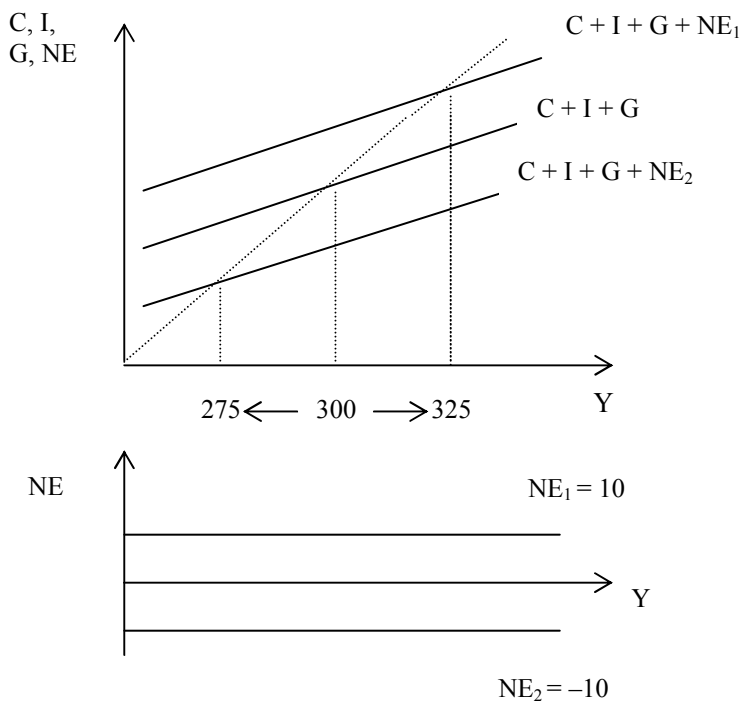

Рис. 7.1. Макроекономічна рівновага з урахуванням іноземного сектора

Макроекономічна тотожність, що відповідає умовам рівноваги, матиме для відкритої економіки вигляд

$$Y = C + I + G + NE.$$

Проведений аналіз, незважаючи на умовність і спрощеність моделі, дозволяє зробити певні висновки:

- Для зростання обсягу національного виробництва потрібне збільшення експорту. Тож очевидно, що кожна країна зацікавлена в економічному зростанні своїх торговельних

партнерів.

- Зменшення експорту або надмірне зростання імпорту в порівнянні з експортом автоматично звужує сукупний попит, знижує стимули внутрішнього виробництва, тому може призвести до економічного спаду. Тому митні війни не відповідають стратегічним інтересам країни, оскільки вони сприяють зменшенню експортно-імпортних операцій. А економічний спад в одній країні через падіння попиту на продукцію інших країн веде до зменшення загального світового обсягу виробництва.
- Перевищення експорту над імпортом, що призводить до зростання сукупного попиту, може призвести до інфляційних процесів, якщо економіка близька до стану повної за-

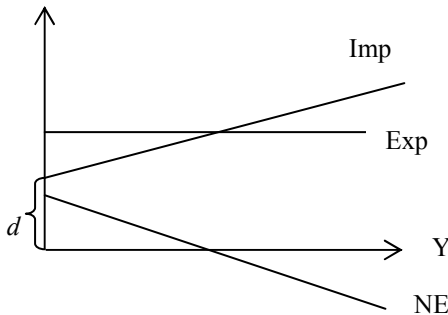

Рис. 7.2. Графіки функцій експорту та імпорту

Функція імпорту може бути записана як

$$\text{Imp} = d + \text{MPM} \cdot Y \quad ,$$

де d – рівень імпорту при нульовому рівні доходу за рахунок якихось інших джерел (заощаджень, кредитів); MPM – гранична схильність до імпорту:

$$\text{MPM} = \frac{\Delta \text{Imp}}{\Delta Y}$$

²⁹Взагалі за умов низького рівня національного доходу можна очікувати, що експорт буде перевищувати імпорт, а за умов високого рівня – навпаки.

Як і заощадження, імпорту є вилученнями, а експорт, як інвестиції, – це ін'єкції. При зростанні експорту (з Exp до Exp') рівень національного виробництва зростає з Y_1 до Y_2 (рис. 7.3). Тобто збільшення доходів завдяки зростанню експорту дозволяє країні більше витратити на імпорту і більше заощаджувати.

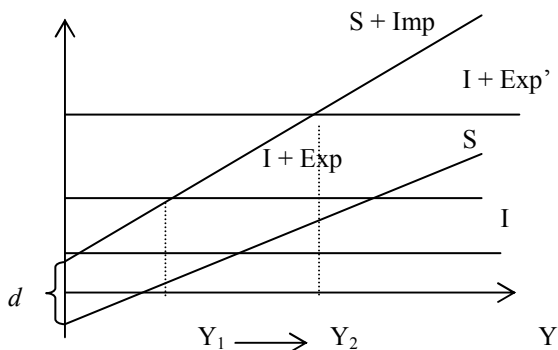

Рис. 7.3. Макроекономічна рівновага у відкритій економіці

Зміни чистого експорту призводять до змін обсягу національного виробництва з урахуванням мультиплікаційного ефекту. Мультиплікатор відкритої економіки буде менший за мультиплікатор закритої економіки, оскільки імпорту зменшує можливий приріст сукупного попиту. Ця різниця тим більша, чим більша схильність національної економіки до імпорту. Мультиплікатор малої відкритої економіки або мультиплікатор зовнішньої торгівлі визначається як

$$m_{imp} = \frac{1}{1 - MPC + MPM} = \frac{1}{MPS + MPM} .$$

Якщо брати до уваги оподаткування, складний мультиплікатор виглядатиме як

$$m_{imp} = \frac{1}{1 - MPC(1 - t) + MPM} .$$

3. Платіжний баланс. Структура і регулювання

В платіжному балансі (balance of payments – BP) відбиваються результати зовнішньоекономічної діяльності країни, тобто зводяться результати операцій резидентів даної країни з резидентами інших країн протягом року (можливо зведення балансу також і щоквартально). Він демонструє співвідношення між валютними надходженнями в країну та валютними платежами з країни. (Зверніть увагу, що платіжний баланс має справу з потоками, а не запасами).

При побудові платіжного балансу використовуються два принципи:

- Охоплення всіх платежів, що здійснюються за кордон і всіх доходів, що отримані країною з-за кордону.

Статті	Кредит (приплив валюти)	Дебет (відплив валюти)
I. Рахунок поточних операцій		
A. Баланс товарів і послуг		
1. Товари	Експорт	Імпорт
2. Послуги (нефакторні)	Експорт	Імпорт
B. Надходження від факторних послуг (праця, капітал)		
1. Виплати особам найманої праці	Надходження від нерезидентів	Виплати нерезидентам
2. Доходи від інвестицій	Надходження від нерезидентів	Виплати нерезидентам
C. Поточні трансферти	Грошові перекази в країну	Грошові перекази з країни
II. Рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій	Приплив капіталу (імпорт капіталу)	Відплив капіталу (експорт капіталу)
A. Рахунок руху капіталу (що пов'язані з купівлею або продажем матеріальних активів)		
B. Рух фінансів (фінансовий рахунок)		

Статті	Кредит (приплив валюти)	Дебет (відплив валюти)
1. Прямі інвестиції	В країну	За кордон
2. Портфельні інвестиції	В країну	За кордон
3. Інші інвестиції	В країну	За кордон
III. Помилки та пропуски		
IV. Офіційні резерви	Зниження	Зростання

Найважливіша складова першого розділу – торгівельний баланс – демонструє різницю між експортом та імпортом товарів (visibles). В залежності від співвідношення виникає позитивне сальдо (профіцит) або зовнішньоторгівельний дефіцит.

Обмін послугами часто називають невидимим експортом – імпортом (invisible). Розділ включає різноманітні послуги: транспортні, подорожні, будівельні, фінансові, послуги зв'язку тощо.

Наступна стаття представляє собою співвідношення між доходами громадян даної країни, що мають власність або цінні папери за кордоном, і доходами іноземців, що мають власність і фінансові активи на території даної країни.

Поточні трансферти включають іноземну допомогу, пенсії, подарунки, гранти. Це – однобічні потоки валюти без зворотних потоків.

Сальдо I розділу (рахунок поточних операцій – current account) згадується навіть частіше, ніж торгівельне, та позначається TB (trade balance – формально торгівельний баланс). Дефіцит, якщо він має місце, визначає потребу країни у фінансуванні – або за рахунок іноземних позик, або завдяки продажу фінансових активів. Саме рух фінансових активів відбивається в II розділі (рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій – capital and financial account).

Експорт капіталів означає відплив капіталу (валюти) з країни (capital outflows), зростання активів країни за кордоном (у вигляді розміщення коштів на депозитах в іноземних банках, придбання вітчизняними економічними суб'єктами нерухомості та фінансових активів тощо). Імпорт капіталу (capital inflows), на-

впаки, означає зростання іноземних активів: придбання іноземцями фінансових активів даної країни, відкриття ними депозитів тощо. Рух капіталів між країнами залежить, в першу чергу, від ставок позичкового відсотка. Сальдо II розділу найчастіше позначається як CF (capital fluctuation) – різниця між імпортом та експортом капіталу, чистий імпорт капіталу (в деяких підручниках розглядається чистий експорт капіталу – NKE).

Окремою статтею наводять резервні активи (тобто запаси золота і іноземної валюти). Завдяки валютним резервам вирівнюють можливі невідповідності попередніх розділів платіжного балансу: якщо валютних надходжень не вистачає для покриття дефіциту торговельного балансу, валютні резерви країни зменшуються. Позитивне сальдо платіжного балансу сприяє зростанню офіційних резервів (DR – приріст валютних резервів Центрального банку).

Крім наведених розділів, додається стаття “Помилки та упущення”, яка дозволяє виправити статистичні погрішності і врівноважити статті балансу. Хоча формально принцип подвійного запису має забезпечити повну відсутність погрішностей, але певні викривлення все ж таки можливі, оскільки інформація для складання платіжного балансу береться з різних джерел, залежить від часу реєстрації угод тощо.

Сальдо платіжного балансу можна представити таким чином:

$$BP = NE + CF - DR = 0$$

або

$$BP = NE + CF = DR.$$

Використовуючи макроекономічну тотожність, можна проілю-

³⁰Сума (C + I + G) має назву абсорбції, це частина ВВП, що реалізується вітчизняним економічним суб'єктам – домогосподарствам, фірмам та державі.

струвати зв'язок між розділами платіжного балансу:

$$Y = C + I + G + NE.$$

Звідси –

$$NE = Y - (C + I + G).^{30}$$

Додамо й одночасно віднімемо податки –

$$NE = (Y - C - T) + (T - G) - I.$$

Вирази в дужках являють собою заощадження – приватні та державні – разом національні:

$$NE = (S_P + S_G) - I;$$

$$NE = S_N - I.$$

Сальдо I розділу дорівнює сальдо II розділу з протилежним знаком:

$$NE + (I - S) = 0.$$

Тобто різниця між внутрішніми приватними інвестиціями і заощадженнями повинна фінансуватися за рахунок фінансових потоків з-за кордону, активного торговельного балансу. Лише в цьому випадку вона зберігатиме стан рівноваги.

Через принцип подвійного запису платіжний баланс завжди врівноважений (взагалі не зовсім коректно вживати термін дефіцит або профіцит балансу). Незбалансованими можуть бути окремі статті або розділи платіжного балансу. Якщо, скажімо, торговельний баланс зведений з дефіцитом, тобто імпорт перевищує експорт, країні для того, щоб сплатити надлишок, потріб-

но позичати за кордоном або продавати національну власність.

До речі, від'ємне сальдо торгівельного балансу вже не викликає такого стійкого негативного відношення, як за часів меркантилістів. Перевищення імпорту товарів і послуг над експортом (від'ємне первинне сальдо платіжного балансу) було властиве останнім часом багатьом країнам, в тому числі США (але воно покривалося за рахунок припливу іноземних капіталів у країну). Це явище не означає автоматичного погіршення економічного стану країни. Хоча через подібний дефіцит зростає заборгованість держави, яка посилює проблему врегулювання платіжного балансу і в майбутньому.

4. Валютний курс. Зв'язок між валютним курсом і платіжним балансом

Достатньо важливою економічною характеристикою, від якої залежить не лише стан платіжного балансу, а й всієї економіки (з огляду на значення світової торгівлі і міжнародного поділу праці в сучасній економіці), є валютний (обмінний) курс.

Валютний курс (exchange rate) – це співвідношення між валютами двох країн. Він встановлюється у вигляді обмінного і девізного курсу.

Обмінний курс – це ціна одиниці іноземної валюти, що виражена в одиницях національної валюти (1 дол. = 5,3 грн.).

Девізний курс – це ціна одиниці національної валюти, що виражена в одиницях іноземної валюти (1 грн. = 0,19 дол.).

Зверніть увагу, що нерідко виникають розбіжності між теоретичним та повсякденним використанням поняття обмінного курсу. Особливо це помітно, коли кажуть про зростання обмінного курсу національної валюти, маючи на увазі її зміцнення. Фактично в цьому випадку йдеться про девізний курс, тому в макроекономічному аналізі, як правило, під валютним курсом або просто курсом розуміють саме девізний.

Курс валют, як і ціни товарів, встановлюється внаслідок вза-

ємодії попиту та пропозиції. Попит на національну валюту визначається попитом на товари національного виробництва та фінансові активи країни. Чим вищий попит, тим вищий валютний курс.

Пропозиція національної валюти залежить від попиту країни на товари імпортного виробництва та на фінансові активи інших країн (потрібно обміняти національну валюту на іноземну, щоб придбати імпортні товари). Зростання пропозиції національної валюти знижує валютний курс.

Слід розрізняти також номінальний та реальний валютний курс.

Номінальний валютний курс (E_n) – це ціна однієї грошової одиниці, що виражена в іншій грошовій одиниці:

$$E_n = \frac{C_f}{C_d},$$

де C_f – іноземна валюта, C_d – національна валюта.

Це визначення аналогічне визначенню валютного курсу, тобто коли кажуть про валютний курс, найчастіше мають на увазі саме номінальний.

Реальний валютний курс (E_r) дозволяє оцінити співвідношення, в якому товари і послуги однієї країни можуть бути обмінені на товари і послуги іншої країни, тобто свідчить про купівельну спроможність валюти:

$$E_r = E_n \frac{P_d}{P_f},$$

де P_d – вітчизняний індекс цін, P_f – індекс цін іншої країни.

Таким чином, реальний валютний курс, на відміну від номінального, враховує співвідношення темпів інфляції в обох країнах. Саме він визначає конкурентоспроможність національних това-

Таблиця 7.2

Паритет купівельної спроможності на основі Big Mac (2004 р.) *

Країна	Ціна Big Mac, у дол. США	(ВМ) PPP курс щодо дол. США	Недо (-), пере (+)-оцінення відносно дол. США, %
США	2,90	–	–
Велика Британія	3,37	1,54	+16
Данія	4,46	9,57	+54
Зона євро	3,28	1,06	+13
Китай	1,26	3,59	-57
Південна Африка	1,86	4,28	-36
Польща	1,63	2,17	-44
Росія	1,45	14,5	-50
Угорщина	2,52	183	-13
Філіппіни	1,23	23,8	-57
Швейцарія	4,90	2,17	+69
Швеція	3,94	10,3	+36
Японія	2,33	90,3	-20

*The economist. – 2004. – May 29th. – P. 72.

Валютна політика держави передбачає встановлення певного режиму валютних курсів. Взагалі існують два протилежні режими (фіксований та гнучкий) та багато так званих гібридних.

Фіксований (fixed exchange rate) – це валютний курс, встановлений офіційно. Відхилення від нього припускається не більш ніж на 2,25%. Фіксація можлива завдяки:

- прив'язці курсу національної валюти до однієї з іноземних (single currency peg);
- прив'язці курсу національної валюти до валютного композиту (currency composite peg) – курсам колективних грошових одиниць;
- валютного правління (currency board) – коли випуск національної валюти повністю забезпечений запасами іноземної валюти.

За умов фіксованого курсу значні зміни валютного курсу від-

буваються у вигляді девальвації (devaluation) і ревальвації (revaluation). Девальвація валюти – це законодавче зниження курсу валюти, ревальвація – законодавче зростання курсу.

Плаваючий (floating), або гнучкий (flexible), – це валютний курс, що вільно змінюється внаслідок змін попиту і пропозиції валюти. Серед таких курсів виділяють:

- незалежно плаваючий (independently floating exchange rate) – за умов невтручання держави;
- коригований (adjusted exchange rate) – що автоматично змінюється зі зміною певних економічних показників;
- керований плаваючий (managed floating exchange rate) – курс встановлюється Центральним банком з можливими частими змінами.

Взагалі кажуть про чисте плавання (clean floating) і брудне плавання (dirty floating) – за умов активних інтервенцій Центрального банку на валютному ринку.

Серед гібридних слід назвати:

- валютний коридор (exchange rate band) – встановлення границь коливання валютного курсу;
- повзучу фіксацію (crawling peg) – встановлення валютного курсу як відсотка коливань навколо центрального паритету та деякі інші.

Зниження курсу за умов плаваючих валютних курсів називають знеціненням валюти (depreciation), а зростання – подорожчанням (appreciation).

Сьогодні доволі чітко просліджується тенденція збільшення чисельності країн, що обирають плаваючі валютні курси, і відповідно зменшується число прибічників фіксованих курсів. Вибір режиму формування валютних курсів є доволі складною і дискусійною проблемою, особливо в умовах перехідної економіки.

Достатньо важливим є зв'язок валютного курсу і торгівельного балансу (чистого експорту). Якщо погіршується стан торгівель-

льного балансу, тобто імпорт перевищує експорт, країна витрачає більше грошей за межами країни, ніж продає власних това-

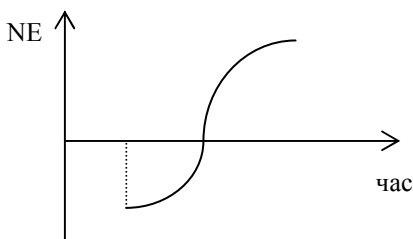

Рис. 7.4. J-крива

Спочатку валютний курс стабільний, потім девальвація та різке погіршення торговельного балансу (пунктир). З часом відбувається пристосування до нових цін та вирівнювання торговельного балансу, а в перспективі – покращання.

Валютна політика вважається сьогодні одним з ключових моментів, що визначають розвиток перехідних економік, в тому числі української.

Уряд країн стоїть перед вибором: проводити політику сильної національної валюти або віддавати перевагу девальвації. Загальновідома головна перевага політики слабкої національної валюти – це сприяння експорту. Саме за допомогою девальвації продукція експортних галузей може конкурувати на світовому ринку. Достатньо вагомі і вади такої політики:

- Девальвація національної валюти може по-різному вплинути на стан економіки: якщо економіка країни знаходиться в спаді, то девальвація викликає зростання експорту, чистого експорту і ВВП; якщо в країні досягнута повна зайнятість, то девальвація і наступне зростання експорту можуть викликати інфляцію.
- Девальвація є однією з причин інфляції пропозиції (інфляції витрат). Оскільки зростають ціни на імпортні ресурси (сировину, обладнання), підвищуються витрати виробництва окремих національних товарів, які виробляються за їхньою участю. Окрім цього, девальвація знижує конкурентоспроможність імпортних товарів, тож вітчизняні підприємства з більшою легкістю підвищують ціни на свою продукцію.

- Доларизація економіки (населення зберігає заощадження в іноземній валюті, переважно обминаючи кредитну систему; збільшити доларові активи прагнуть і фінансові інститути, банки). Ці валютні заощадження, як правило, не інвестуються в національну економіку.
- Посилення структурних диспропорцій через перерозподіл доходів на користь експортерів.

Незважаючи на серйозні недоліки, уряду часто важко відмовитись від слабкої валюти. Вона дозволяє різко збільшити експорт і забезпечити високі і стабільні темпи економічного зростання. Але це тимчасовий ефект, а в довгостроковій перспективі можна отримати реальний ефект від зміцнення національної валюти. Вона дозволяє забезпечити:

- здешевлення імпорту;
- здешевлення обслуговування зовнішнього боргу;
- зниження темпів інфляції;
- зростання реальних доходів;
- залучення іноземних інвестицій.

Основні терміни

Транснаціональна корпорація, ТНК	Transnational corporation, TNC
Платіжний баланс	Balance of payments – BP
Торгівельний баланс	Trade balance – TB
Рахунок поточних операцій	Current account
Рахунок операцій з капіталом та фінансових операцій	Capital and financial account
Приплив та відплив капіталів	Capital inflows and outflows
Чисті іноземні інвестиції	Foreign investments – FI
Валютний курс	Exchange rate – ER
Фіксований валютний курс	Pegged/fixed exchange rate
Прив'язка курсу національної валюти до однієї з іноземних	Single currency peg
Прив'язка курсу національної валюти до валютного композиту	Currency composite peg

Валютне правління	Currency board
Плаваючий (або гнучкий) валютний курс	Floating/flexible exchange rate
Незалежно плаваючий валютний курс	Independently floating exchange rate
Коригований валютний курс	Adjusted exchange rate
Керований плаваючий валютний курс	Managed floating exchange rate
Чисте плавання	Clean floating
Брудне плавання	Dirty floating
Валютний коридор	Exchange rate band
Повзуча фіксація	Crawling peg
Гранична схильність до імпорту	Marginal propensity to import – MPM
Голландська хвороба	Dutch disease

Питання для самоконтролю

1. Якщо зростає обсяг імпорту, що відбудеться за інших рівних умов з чистим експортом, сукупним попитом і національним доходом?
2. Економісти очікують девальвацію турецької ліри. Яких наслідків можна у зв'язку з цим очікувати для економіки України?
3. Україна підвищила мито на імпорт продовольчих товарів із країн Західної Європи. Яким чином це відіб'ється на рівні національного доходу України та країн Західної Європи?
4. Журналісти “The Economist” в своєму напівжартівливому-напівсерйозному аналізі валютних курсів спираються на вартість Big Mac. Аналогічне дослідження можливо провести відносно інших товарів. До яких висновків щодо оцінки вітчизняної валюти можна було б дійти, якщо взяти за основу хліб, молоко, горілку?
5. Епідемія ящуру в Європі сприяла зростанню цін на шкіряну сировину майже в три рази. Більшість взуттєвих підприємств Росії та України опинилися перед загрозою закриття. Оцініть доцільність введення протекціоністських заходів щодо експорту шкіри та імпорту взуття.
6. На яку статтю платіжного балансу України та як саме впливуть такі події:
 - індійська фірма купує український метал;
 - українські туристи їдуть на Новий рік в Закопане;

- Україна надає гуманітарну допомогу країнам, що постраждали від цунамі;
 - громадянин України купує акції “Норильскникеля”;
 - російська фірма купує контрольний пакет акцій суднобудівного заводу.
7. Припустимо, курс домініканського песо щодо інших валют є гнучким. Як буде змінюватися курс песо внаслідок таких подій:
 - зростає потік туристів в Домініканську республіку;
 - всередині країни зростають темпи інфляції;
 - економіка Домініканської республіки занепадає внаслідок тропічного урагану;
 - зростають ставки відсотка в місцевих банках;
 - в найближчий час очікується зростання курсу долара відносно песо.
 8. Які товари домінують у структурі товарного експорту та експорту послуг України?
 9. В Україні існують різні погляди на напрямки інтеграційної політики – Європейська Спілка або Єдиний економічний простір. Спробуйте навести переваги та недоліки приєднання України до названих об’єднань.
 10. Вступ України до Світової організації торгівлі може призвести не лише до лібералізації торгівлі та залучення інвестицій, але і до помітних соціальних наслідків. Прокоментуйте.
 11. Інтернет-питання (www.ukrstat.gov.ua). Які країни є основними торговельними партнерами України? Чи змінюється частка цих країн з часом?
 12. Інтернет-питання (www.ukrstat.gov.ua). Визначте, як змінювалася частка експорту у ВВП та питома вага всієї зовнішньої торгівлі (співвідношення суми експорту та імпорту та ВВП) за роки незалежності України. Прокоментуйте.

Задачі

1. Гранична схильність до споживання – 0,8, гранична схильність до імпорту – 0,1. Ставка податку на особисті доходи – 25%. Якщо уряд збільшує свої витрати на 50 млн. крон, на скільки зросте імпорт?
2. Доход кінцевого використання складає 0,9 від ВВП, а гранич-

- на схильність до імпорту – 0,12, гранична схильність до споживання – 0,8 від доходу кінцевого використання. Визначте значення мультиплікаторів закритої і відкритої економіки.
3. Простий мультиплікатор у відкритій економіці дорівнює 4. Чистий експорт складає 5 млрд. франків, приватні ін.-вестиції – 70 млрд. франків, державні закупівлі – 60 млрд. франків. Пороговий дохід складає 120 млрд. франків. Визначте рівноважний обсяг виробництва.
 4. Автономне споживання складає 65 млн. песо, гранична схильність до споживання – 0,8. Ставка податку на доходи фізичних осіб – 20%. Державні витрати дорівнюють 255 млн. песо. Інвестиції складають 316 млн. песо, експорт – 148 млн. песо, імпорт складає 0,2 від ВВП. Визначте рівноважний ВВП, стан держбюджету, стан торгівельного балансу.
 5. Економіка країни має такі характеристики: гранична схильність до заощадження – 0,4; автономне споживання – 350 млн. ларі; ставка податку на особисті доходи – 15%; обсяг приватних інвестицій – 680 млн. ларі; державні закупівлі товарів та послуг – 544 млн. ларі; обсяг експорту – 396 млн. ларі; автономний імпорт – 230 млн. ларі; гранична схильність до імпорту – 0,11. Визначте рівноважний ВВП, дефіцит державного бюджету, сальдо торгівельного балансу. Як зміняться наведені показники, якщо уряд збільшить ставку податку до 20%, одночасно зменшивши державні закупівлі до 505 млн. ларі?
 6. Обсяг інвестицій становить 1650 млн. марок, заощадження домогосподарств – 1525 млн. марок. Якщо профіцит державного бюджету 325 млн. марок, який обсяг чистого експорту в країні?
 7. Функція споживання має вигляд $C = 120 + 0,75(Y - T)$, функція інвестицій – $I = 350 - 1000r$. Якщо споживчі витрати дорівнюють 930 млн. манатів, реальна ставка відсотка – 12%, а податкові надходження перевищують державні видатки на 60 млн. манатів, визначте сальдо рахунку поточних операцій.
 8. Заповніть таблицю:

Y	C	I	G	NE	T	S _p	S _G	S _N	S _N - I
7000	4500	1000	1400		1300				
7000	4700	1100	1300		1400				
7000	4800	1050	1150		1150				

9. Економіка має такі характеристики:
- експорт товарів складає 32151 тис. тугриків;
 - імпорт товарів складає 33013 тис. тугриків;
 - доходи громадян країни у вигляді відсотків від інвестицій за кордон складають 5589 тис. тугриків;
 - виплати відсотків іноземним інвесторам складають 3187 тис. тугриків;
 - витрати резидентів країни на закордонний туризм складають 3590 тис. тугриків;
 - доходи країни від туризму складають 3704 тис. тугриків;
 - однібічні трансфертні виплати країни складають 4662 тис. тугриків;
 - приплив капіталу в країну складає 9351 тис. тугриків;
 - відплив капіталу з країни складає 6343 тис. тугриків.
- Використовуючи наведені дані, розрахуйте сальдо поточного рахунку, рахунку руху капіталу та платіжного балансу країни.
10. Номінальний курс обміну валют становить 4 юаня за 1 долар. При цьому той самий телевізор коштує 500 доларів в США та 1600 юанів в Китаї. Розрахуйте реальний курс юаня відносно долара.
11. В базовому році вартість ринкового кошика склала в країні А 1750 флоринів, в країні В – 410 динарів. Якщо темп інфляції в звітному році відповідно складав 15% і 2%, визначте курс флорина відносно динара згідно з паритетом купівельної спроможності.

Макроекономіка в дзеркалі статистики

1. Оцініть рівень відкритості української економіки. Чи свідчить це про зростання конкурентоспроможності українських товарів? Проаналізуйте додатково динаміку обсягів експорту та імпорту в Україні в першій половині 90-х років. Зверніть увагу на роки, коли ці обсяги були найбільшими та найменшими. Чим це

Зовнішня торгівля України в 1997-2003 рр.

(млн. дол.)

Показники	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Експорт товарів	14231,9	12637,4	11581,6	14572,5	16264,7	17957,1	23066,8
Імпорт товарів	17128,0	14675,6	11846,1	13956,0	15775,1	16976,8	23020,1
Сальдо торгівлі товарами	-2896,1	-2038,2	-264,5	616,5	489,6	980,3	46,7
Експорт послуг	4738,4	3819,8	3613,9	3486,8	3544,4	4055,3	4248,0
Імпорт послуг	1418,3	1430,9	1113,2	1150,9	1147,5	1191,6	1458,0
Сальдо послуг	3320,1	2388,9	2500,7	2126	2396,9	2863,7	2790,0
Всього експорт	18970,3	16457,2	15195,5	18059,3	19809,1	22012,4	27314,8
Всього імпорт	18546,3	16106,5	12959,3	15316,8	16922,6	18168,4	24478,1
Загальне сальдо експорту-імпорту	424,0	350,7	2236,2	2742,5	2886,5	3844,0	2836,7

* Статистичний щорічник України за 2000 р. – К., 2001. – С. 30, 31; Україна у цифрах у 2003 р.: Короткий статистичний довідник. – К., 2004. – С. 142, 146.

2. Порівняйте дані Big Mac-індексу за 2001 та 2004 рр. Які зміни можна помітити, про що вони свідчать? Як буде відрізнятися вартість життя в різних країнах при розрахунках за фактичним обмінним курсом та за паритетом купівельної спроможності?

Паритет купівельної спроможності на основі Big Mac (2001 р.) *

Країна	Ціна Big Mac		(ВМ) PPP курс щодо дол. США	Фактичний обмінний курс	Недо (-), пере (+)-оцінення відносно дол. США, %
	У місц. валюті	У дол. США			
США	2,54	2,54	–	–	–
Велика Британія	1,99	2,85	1,28	1,43	+12
Данія	24,75	2,93	9,74	8,46	+15
Зона євро	2,57	2,27	0,99	0,88	-11
Китай	9,90	1,2	3,90	8,28	-53
Південна Африка	9,70	1,19	3,82	8,13	-53
Польща	5,90	1,46	2,32	4,03	-42
Росія	35	1,21	13,80	28,90	-52

Країна	Ціна Big Mac		(ВМ) PPP курс щодо дол. США	Фактичний обмінний курс	Недо (-), пере (+)-оцінення відносно дол. США, %
	У місц. валюті	У дол. США			
Угорщина	399	1,32	157	303	-48
Філіппіни	59,00	1,17	23,2	50,3	-54
Швейцарія	6,30	3,65	2,48	1,73	+44
Швеція	24,0	2,33	9,45	10,28	-8
Японія	294	2,38	116	124	-6

*The economist. – 2001. – April 21st – P. 82.

3. Проаналізуйте стан торгівельного балансу окремих країн світу. Чи можна зробити певні узагальнення?

Експорт та імпорт товарів в країнах світу *

(млн. дол. США)

Країни	Показники	Роки				
		1997	1998	1999	2000	2001
Австралія	Експорт	62910	55893	56080	63878	63389
	Імпорт	65892	64630	69158	71537	63888
	Сальдо	-2982	-8737	-13078	-7659	-500
Австрія	Експорт	58599	62747	64098	64167	66683
	Імпорт	64786	68187	69528	68986	70457
	Сальдо	-6187	-5441	-5430	-4819	-3775
Аргентина	Експорт	26370	26441	23333	26409	26655
	Імпорт	30450	31404	25508	25243	20311
	Сальдо	-4080	-4963	-2175	-1166	-6344
Бельгія	Експорт	171906	177666	178965	187885	189305
	Імпорт	157283	162212	164620	177001	178499
	Сальдо	14623	15454	14345	10884	10806
Данія	Експорт	47720	47481	48698	49480	50574
	Імпорт	44044	45427	44067	43713	43448
	Сальдо	3676	2054	4632	5767	7126
Італія	Експорт	240438	245716	235180	239924	241774
	Імпорт	210297	218459	220327	238062	233024
	Сальдо	30141	27257	14853	1862	8750
Канада	Експорт	214428	214335	238422	276645	259857
	Імпорт	195980	201061	214791	238812	221757
	Сальдо	18448	13274	23631	37833	38100

Країни	Показники	Роки				
		1997	1998	1999	2000	2001
Китай	Експорт	182877	183589	195150	249297	266620
	Імпорт	142189	140305	165788	206132	243521
	Сальдо	40688	43284	29362	43165	23099
Нідерланди	Експорт	194909	201382	200267	208899	216117
	Імпорт	178133	187754	190285	197535	194435
	Сальдо	16776	13628	9981	11364	21682
Німеччина	Експорт	512503	543431	542883	549687	570623
	Імпорт	445683	471448	473551	497903	486380
	Сальдо	66820	71983	69332	51784	84243
Норвегія	Експорт	48547	39649	44892	57519	57964
	Імпорт	35713	36196	34047	32655	32180
	Сальдо	12834	3453	10845	24865	25784
Польща	Експорт	25708	27370	27323	31684	36159
	Імпорт	42237	46803	45778	48970	50378
	Сальдо	-16529	-19433	-18455	-17285	-14219
Сполучене Королівство	Експорт	281083	271851	268203	281525	267357
	Імпорт	306592	314036	317963	334371	320956
	Сальдо	-25509	-42185	-49760	-52846	-53599
США	Експорт	688696	682138	702098	781125	730803
	Імпорт	899019	944353	1059440	1259300	1180150
	Сальдо	-210323	-262215	-357342	-478175	-449347
Україна	Експорт	14232	12637	11582	14573	16265
	Імпорт	17128	14676	11846	13956	15775
	Сальдо	-2896	-2039	-264	617	490
Франція	Експорт	290972	305664	300763	298900	294409
	Імпорт	272721	288412	294784	309698	292584
	Сальдо	18282	17252	5979	-10797	1825
Швеція	Експорт	82956	85003	84796	86920	75165
	Імпорт	65710	68634	68586	72643	62648
	Сальдо	17246	16369	16210	14277	12517
Японія	Експорт	421050	388135	417659	479227	403616
	Імпорт	338830	280632	310039	379491	349189
	Сальдо	82220	107503	107620	99736	54427

*Статистичний щорічник України за 2002 р. – К., 2003. – С. 621-624.

Газетні публікації крізь призму макроекономіки

(Червень 2004 р., "Financial Times"). "В останнє десятиріччя американці увірували в те, що вони стали багатіше, ніж коли-небудь, та, відповідно, витрачали, позичаючи в іншого світу. Сьогодні цей простий факт світової економіки потрібно знати, відкинувши в бік риторику та жаргонізми типу "нові парадигми", "цикли й рецесії", "глобалізація та аутсорсінг".

Рівень фондового ринку є мірилом національної захопленості власними успіхами. Він свідчить про те, скільки, на вашу думку, діти й онуки вам заборгували. І цей індикатор підвищується до безпрецедентних рівнів. Вартість інвестицій, які ми маємо вкласти в економіку, стабільно зростала з 1980 р. та подвоїлася з 1995 по 2000 рр.

Подібне сприйняття успіху позбавляє від необхідності уявити його в більш звичному вигляді, такому, як падіння рівня заощаджень, яке в більшій або меншій мірі відбиває підйом фондових ринків. Якщо масова переоцінка майбутніх доходів компаній виправдується, вона стане адекватною реакцією ринку. Після того, як в 2000 р. луснув пузир технологічних компаній, вартість фондів децю впала, але вона продовжує залишатися на історично високому рівні, якщо виключити період 1998-2000 рр.

Міф про нову економіку розтанув, але з'явилися 2 нові ілюзії: для майбутніх поколінь повинні більше коштувати не лише створені нами бізнеси, але й будинки, які ми побудували. Більше того, ефект від скорочення податків настільки великий, що від цього виграють не лише друзі Джорджа Буша. Кожний, включаючи самий федеральний уряд, в майбутньому зможе почувати себе добре. Американська мрія про те, що сила позитивного мислення сама по собі зробить тебе багатим, нарешті, здійснилася.

"Дефіцит не має значення" – мантра розтринькувачів всіх століть тепер стала гаслом уряду США. Принципи арифметики та бухгалтерії вимагають, щоб торговельний дефіцит США співпадав з відповідним надлишком капіталу на рахунках поточних операцій. Здатність фінансувати цей дефіцит представлена як індикатор впевненості решти світу в стані американської економіки. Це точний аналог твердження про те, що мій рахунок на кредитній карточці, що швидко зростає, зовсім не є мірою перевитрати, а демонструє впевненість компанії-емітента кредитної карти в моїх перспективах. Слід добре розуміти, в яких випадках це твердження вірно, а в яких воно зовсім не відповідає дійсності.

Зростаюча певний час вартість фінансових активів маскувала збільшення дефіциту американських зовнішніх зобов'язань. Цьому також допомагали мовчазні інвестиції іноземців в американську економіку. Але приватні інститути тепер менш схильні до залучення американських активів. Торгівельний дефіцит зараз в основному фінансується зростаючими доларовими резервами центральних азіатських банків.

Кращим результатом для всіх стало б здійснення мрії. Тобто перспективам зростання американської економіки потрібно виявитися настільки сильними, щоб виробничі потужності підхльоснули зростаюче споживання та воєнні видатки.

Найбільшим внеском Джона Гелбрейта в економіку є концепція bezzle. Згідно з нею приріст багатства відбувається в той чарівний момент, коли ловкач знає, що привласнив собі гроші, а жертва поки що не усвідомила, що загубила їх. Валовий національний bezzle ніколи не був настільки великим, як в останнє десятиріччя.

Те, що не може продовжуватися вічно, повинно закінчитися, хоча необов'язково швидко. Оскільки політика із зменшення дефіцитів відсутня, врешті-решт цю роботу зробить ринок. Інфляція, що ожилилася, знизить вартість заощаджень, внутрішньої заборгованості та доларових активів іноземців. Або небажання цих іноземців акумулювати активи в ще більших обсягах призведе до різкого падіння долара. Або колапс фінансових інститутів спровокує пошавлення внутрішнього споживання.

Неминучим наслідком того, що США припинять витрачати більше, ніж виробляють, стане те, що інші країни припинять виробляти більше, ніж споживають. Рішення американських проблем виявиться проблемою не однієї Америки”.